

Ірина Годнюк

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА МЕТОДИ ВИМІРУ

Формування людського капіталу сприяє налагодженню й зміцненню соціальних зв'язків у соціумі. Людина як головний носій соціального капіталу забезпечує його використання у відповідних цілях, але чим вищий рівень довіри та взаємодопомоги, тим ефективніше застосування усіх інших наявних ресурсів і саме в цьому полягає його продуктивна здатність.

Соціальний капітал підприємства є наслідком соціалізації кожного працівника в умовах колективної праці. Він виступає дієвим інструментом самоорганізації свідомих громадян, що передбачає формування взаємовідносин між ними, в основі яких є довіра та взаємодопомога та є тим елементом, що дозволяє забезпечити гармонізацію політичних, соціальних, економічних процесів.

Сучасна економічна наука досі не визначила остаточне поняття «соціальний капітал». Термін «соціальний капітал» зовсім недавно увійшов у науковий обіг, кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття. Уперше поняття «соціальний капітал» використав 1920 Л.-Дж. Ганіфан (у ході дискусії з приводу громадських центрів у сільських школах) на позначення субстанцій, важливих у щоденному житті людей. Такими субстанціями він вважав солідарність і соціальні зв'язки між тими, хто утворює соціальну групу [1].

Дослідник П. Бурдьє, у своїй роботі «Форми капіталу» розглядає соціальний капітал як ресурс, завдяки якому кожна людина має певні можливості, переваги. Дж. Коулмен укладає в поняття «соціальний капітал» потенціал взаємної довіри, взаємодопомоги, цілеспрямовано сформований у вигляді зобов'язань, очікувань, інформаційних каналів, соціальних норм та використовує цю категорію для характеристики соціальних мереж [4]. За визначенням Ф. Фукуями, соціальний капітал – це здатність людей утворювати колектив і працювати у ньому заради загальної мети; це сукупність норм, соціальних відносин, які й дозволяють спільно працювати, підпорядковуючи свої інтереси інтересам колективу [2].

В соціально-економічних дослідженнях Світового банку, соціальний капітал розглядається як сукупність соціальних інститутів, відносин та норм, цінностей та взаємної довіри, що формують кількість та якість соціальної взаємодії у суспільстві [3].

Отже дослідники сформували різні підходи до визначення соціального капіталу: «як рівень членства людини та сукупності ресурсів суспільства; «як соціальні структури та сукупності соціальних зв'язків; «як структура мережевих зв'язків та членства в певній соціальній мережі; як об'єднуюче поняття, такі як довіра та норми» [4].

Соціальний капітал є проявом соціально-економічних умов; він є груповим ресурсом і не може бути виміряний на індивідуальному рівні. Існує три основні методи виміру: 1) метод Фукуями; 2) індексно-рейтинговий метод; 3) спосіб Світового банку.

Під першим мається на увазі ступінь поділу і цінностей у межах певних соціальних груп. Для розрахунку використовується формула:

$$СК = ((1/rn) * rp * c * n) 1 \dots t.$$

де rn – оцінює діяльність групи «ззовні»,

rp – радіус довіри;

c – якісний поправочний коефіцієнт, що оцінює зв'язки всередині груп;

n – кількість груп у громадянському суспільстві;

t – функція часу.

Другим методом є індексно-рейтинговий метод виміру соціального капіталу. Він пов'язаний зі зверненням до готових показників, які впливають на довіру та зміцнення зв'язків у суспільстві. У міжнародних джерелах це індекс процвітання країн світу, індекс сприйняття корупції та індекс довіри.

Третій спосіб – був найпоширеніший наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., розроблено інструмент оцінки соціального капіталу SOCAT (Social Capital Assessment Tool) та інтегрований опитувальник по соціальному капіталу (Social Capital Integrated Questionnaire, SOCAP IQ).

Також дослідники використовують різні узагальнюючі показники для оцінки рівня соціального капіталу, серед яких найбільш розповсюдженими є: індекс освітнього рівня (рівень освіти), індекс довіри (рівень довіри).

Рівень освіти та ефективне використання професійних знань призводить до нагромадження соціального капіталу та виступає основним чинником економічного розвитку. А. Меддісон у своєму дослідженні «Динамічні сили капіталістичного розвитку» встановив, що чим вищою є частка освічених людей в загальній чисельності населення країни, тим вищими є темпи її економічного зростання. За його розрахунками збільшення асигнувань на освіту на 1% призводить до збільшення ВВП на 0,35%.

Другою основною складовою соціального капіталу є довіра як моральні, міжособистісні та інституційні відносини, які ґрунтуються на знаннях, вірі, чесності, впевненості і є довготривалим ресурсом економічного зростання. Рівень довіри оцінюється через індекси інституційної та міжособистісної довіри, які залежать від чинників диференціації довіри (віку, гендерного фактору, регіону проживання, освіти, рівня життя) та політико-економічної ситуації і соціально-інституціональних чинників. Залежно від ступеня міжособистісної довіри та довіри населення до державних інститутів, неурядових і політичних організацій визначається рівень членства громадян у суспільних об'єднаннях; розвиток фінансового, реального, соціального секторів та відкриваються нові перспективи розвитку національної економіки [2].

За даними Інституту Legatum ТМ Індексу процвітання на період 2017-2021 р. соціальний капітал (міцність та стабільність міжособистісних та соціальних зв'язків та відносин, соціальні норми, інституційна довіра та

громадянська активність, підтримка соціальних мереж) зміцнював та укріплював свої позиції і зайняв у 2021 році 102 місце, що порівняно з 2017 роком збільшився на 13 одиниць, наповнюючи суспільство гарантіями та перспективою розвитку [5].

Аналізуючи ситуацію, що склалася під час війни в Україні, спостерігалася ріст соціального капіталу, на що вказувало підвищення довіри до влади та впроваджуваних нею реформ, вища частка стійких політичних та інших громадських утворень, координація та співпраця між різними ланками управління держави.

Ставши на шлях інновативно-інвестиційного розвитку, українське суспільство має підвищити міжособистісні ланки довіри через розвиток сфер освіти, культури та політичної стабільності, піднесення соціально-економічного розвитку країни, а отже посилити свій соціальний капітал.

Опанувавши мистецтво довготермінового і стратегічного формування партнерства, запуску нових проєктів і спільної взаємовигідної співпраці ми отримаємо вигоди від накопичення і розвитку соціального капіталу: високий рівень використання навиків та знань; забезпечення інформацією; підвищення продуктивності праці, ефективності виробництва; стабільність внутрішньої і зовнішньої політики країни.

Список використаних джерел:

1. Єрмакова О. А. Соціальний капітал як важливий фактор економічного розвитку України та її регіонів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2016. № 847. С. 88-96.
2. Ревко А. М. Соціальний капітал як детермінанта розвитку громади та соціального підприємництва в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1743/1679> (дата звернення: 07.11.2023).
3. Міжнародний фонд Відродження. Соціальний капітал URL: https://www.irf.ua/program/social_capital (дата звернення: 07.11.2023).
4. Рябініна Н. О. Соціальний капітал як джерело індивідуально-колективної економічної стійкості. *Соціальна економіка*. 2022. Вип. 64. С. 13-22. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socconom/article/view/21151/20183> (дата звернення: 07.11.2023).
5. Інститут Legatum. Індекс процвітання Legatum ТМ 2021 Інструмент трансформації. Шляхи від бідності до процвітання. Соціальний капітал. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/12/PI2021.pdf> (дата звернення: 07.11.2023).